

29-Siddik (ö. 1828) ve Dîvânçe'si¹**Fatih BAŞPINAR²****Neslihan SANDAL³**

APA: Başpınar, F.; Sandal, N. (2020). Siddik (ö. 1828) ve Dîvânçe'si. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (21), 494-504. DOI: 10.29000/rumelide.843324.

Öz

Doğum tarihi ve yeri bilinmeyen şair Siddik Ali Baba, 1828 senesinde Bursa'da vefat etmiştir. Kayıtlara göre, günümüzde herhangi bir binası kalmayan Bursa Mevlevihanesi'nin haziresinde, Şeyh Cünûni Dede'nin kabri yakınlarında medfundur. Leylâ Hanım vefatı için bir tarih manzumesi yazmıştır. Siddik, Nakşibendî ve Mevlevî olduğu için "Baba" olarak anılmaktadır. Mesleği ve meşguliyetini bilmediğimiz şaire mahlasını Hoca Neş'et Efendi vermiştir. Elimizdeki tek eseri *Dîvânçe'si*dir. Bu eser İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi T2863 numarada kayıtlıdır. Kaynaklarda ve kataloglarda Siddik mahlasını kullanan Meşrebzâde Mehmed Efendi'ye isnat edilmiştir. Bu yazma nüshadan hareketle hazırlanan yüksek lisans tezine göre Siddik'in 81 (5'i tarih şiirleri içinde) gazel, 29 tarih şiiri (22'si kıta, 5'i gazel, 2'si mısra) ve 2 müfredi bulunmaktadır. Divan şiirinde az kullanılan bir vezin olan *müfâ'aletün müfâ'aletün müfâ'aletün müfâ'aletün* kalıbıyla bir gazeli vardır. Hoca Neş'et ve Behcet Efendi'ye nazireleri olan Siddik'in bir naat-gazeli Leylâ Hanım tarafından tahmis edilmiştir. Mükerrer cinas örneği olarak yazdığı iki gazel hayli dikkat çekicidir. Şairin beş yerde şiirimizde az rastlanan bir şekilde beytin ilk mısrasında kelimeleri bölerek ikinci mısraya taşıdığı görülmektedir. Siddik'in tarih manzumeleri içinde doğum-düğün-vefat hadiseleriyle ilgili olanlar bulunduğu gibi önemli hadiselerle düşürülmüş tarihleri içerenler de vardır. 1223/1808-09 tarihinde Bursa'da çıkan bir yangın ile 1227/1812'de Bursa Ulu Cami'ye II. Mahmud'un bir hat levhasının asılması üzerine yazılan iki kıta bunlardandır.

Anahtar kelimeler: Klasik Türk şiiri, 19. yy., Siddik Ali Baba, *Dîvânçe*

Siddeeq (d. 1828) and his *Diwancha***Abstract**

The poet Siddeeq Ali Baba died in Bursa in 1828, but it is unknown when he was born and where he raised. He was burried near the grave of Shaikh Cununi Dede in the graveyard of Bursa Mevlevihane which's all buildings are now only in history. Leyla Hanım wrote a poem about date of his death. Siddeeq is called as "Baba" because he is Naqshî and Mawlawî. Khoca Nesh'et gave him penname Siddeeq. Only work of Siddeeq is his *Diwancha*. This work is registered to Istanbul University Rare Works Library with the number T2863. Mistakenly this work is recorded on the name of Mashrabzaadah Mohammed whose penname is Siddeeq too. In *Diwancha* there are 81 (5 in poems of chronogram) ghazals, 29 poems of chronogram (22 qitas, 5 ghazals and 2 verses) and 2 couplets. One of the ghazals is written by using meter of *mufâ'aletun mufâ'aletun mufâ'aletun mufâ'aletun* which is used in classical Turkish poetry rarely. Siddeeq has nazeerahs and Leila

¹ Bu çalışma Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında 2017 yılında tamamlanan *Siddik Ali Baba Divânçesi* adlı yüksek lisans tezinden hareketle hazırlanmıştır.

² Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (Konya, Türkiye), fbaşpınar@erbakan.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-8328-0903 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 21.11.2020-kabul tarihi: 20.12.2020; DOI: 10.29000/rumelide.843324]

³ Doktora Öğrencisi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı ABD (Eskişehir, Türkiye), neslihan-n@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0001-7371-0466

Adres
İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi ABD Cevizli Kampüsü, Kartal-İstanbul/TÜRKİYE
e-posta: editor@rumelide.com
Telefon: +905057958124

Address
İstanbul Medeniyet University, Faculty of Education Sciences, Turkish and Social Sciences Education, Turkish Language Teaching Education, Cevizli Campus, Kartal-İstanbul /TURKEY
e-mail: editor@rumelide.com
Phone: +905057958124

Khanim wrote a tahmees poem by using one of his ghazals. The two gazelles he wrote as an example of a repetitive pun are quite remarkable. In five places in his poems, it is seen that he divides the words in the first line of the couplet and carries them to the second line, which is rarely encountered in our poetry. Among the poems of chronogram of Sıddîk, there are those related to birth-wedding-death events, as well as those that include dates of important events such as a fire that broke out in Bursa in 1223 / 1808-09 and hanging of a calligraphy table of Sultan Mahmoud II in Bursa Grand Mosque in 1227/1812.

Keywords: Classical Turkish poetry, 18th century, Siddeeq Ali Baba, Diwancha

Giriş

Klasik Türk edebiyatı şairlerinin şiirlerine divan, mecmua ve tezkirelerde rastlayabiliriz. Çok okunup sevilen şairlerin elden ele devreden şiirlerinin kaydına pek çok eserde tesadüf etmek mümkündür. Ancak bütün şairler bunlar kadar şanslı değildir. Zira divan tertip etmeyi başarabilmiş bir şairin bu eseri zaman içinde yıpranabilir, kâğıtların düşmanı kurtlara yenik düşebilir. Bazı eserler ise kayıtlara geçmemiş hâlde gün yüzüne çıkarılmayı beklemektedir. Bunlara ilaveten müelliflerin başına gelebilecek hâllerden biri eserinin kütüphane kataloglarında yahut biyografi kaynaklarında kimi başka müelliflere isnadadır. Bu durum müellifin eserinin elimize ulaşmadığını bize düşündürmektedir.

Bu kabil bir duruma düşen şairlerden biri de Sıddîk mahlasını kullanan 19. yy. şairi Sıddîk Ali Baba'dır. Onun divanı kaynaklarda başka bir şaire, aynı mahlası kullanan Meşrebzâde Mehmed Efendi'ye isnat edilmiştir. Biz bu çalışmada 2017 yılında hazırladığımız yüksek lisans tezini hareket noktası ittihaz ederek bu yanlışlığı düzelterek ve şairin *Divânçe*'si hakkında bilgiler vereceğiz.

Sıddîk ile ilgili bilgiler

Sıddîk, şair tezkireleri ve öteki biyografi kitaplarında hakkında çok az bilgi bulunan bir şairdir. Şairin adı Leylâ Hanım'ın *Divân*'ında iki yerde geçmektedir. Bunlardan ilki Sıddîk'in bir gazeline yapılan tahmisin başında yer alan *Tahmîs-i Na't-ı Sıddîk 'Alî Baba ez-Tarîk-i Nakşbend* (Arslan, 2003: 126) 'Nakşibendî Tarikatinden Sıddîk Ali Baba'nın Naatını Tahmis' şeklindeki başlıkta, ikincisi ise *Târîh-i İntikâl-i El-hâc 'Alî Baba el-Burusevî* (Arslan, 2003: 215) 'Bursalı Hacı Ali Baba'nın Vefatına Tarih' şeklindeki başlıkta karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca *Bursa Şairleri* adlı kitapta Gazzîzâde Şeyh Abdüllatîf Efendi'nin biyografisi içinde "Ali Sıddîk Baba (ö. 1244/1828)" kaydı vardır (Atlansoy, 1988: 104). Buradan hareketle diyebiliriz ki şairin adı Ali'dir.

Doğum yılı hakkında herhangi bir bilimiz yoktur. Ancak şiirleri arasında yer alan tarih manzumelerinde rastladığımız en erken tarih 1211/1796-97 senesidir. Ayrıca Gazzîzâde Abdüllatîf Efendi'ye Farsça dersi veren şairin, ondan yaşça büyük olması kuvvetle muhtemeldir. Abdüllatîf Efendi'nin doğum tarihi ise 1190/1776'dır (Türer, 1996: 540). Buradan hareketle Sıddîk'in doğum yılının 1776'dan önce olduğunu kabul etmek mümkündür.

Şairin doğum yeri de bizce malum değildir. Ancak tarih manzumelerinde Bursa'da yaşayan bazı kişilerden ve Bursa'da yaşanan bir yangından söz etmesi, Bursa'da bulunan Gazzîzâde Abdüllatîf Efendi'ye ders vermesi gibi bilgiler Sıddîk'in uzun bir süre Bursa'da yaşadığını göstermektedir. Ayrıca şairin vefatına Leyla Hanım tarafından yazılan tarih şiirinin başlığında onun Bursalı olduğu bilgisi yer almaktadır.

Şair, Sıddîk mahlasının Hoca Neş'et Efendi tarafından kendisine verildiğini şöyle belirtmiştir:

Adres
İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Türkçe
ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi ABD Cevizli
Kampüsü, Kartal-İstanbul/TÜRKİYE
e-posta: editor@rumelide.com

Address
İstanbul Medeniyet University, Faculty of Education Sciences,
Turkish and Social Sciences Education, Turkish Language Teaching
Education, Cevizli Campus, Kartal-İstanbul /TURKEY
e-mail: editor@rumelide.com

Hazret-i Neş'et cenâba eyle hidmet sıdk-ile

Dedi Sıddîk mahlasın çün olsun ol 'âli-tebâr (G.15/12) (Sandal, 2017: 55)

[= Neş'et hazretlerine sadakatle hizmet et. Zira o asil zat "Senin mahlasın Sıddîk olsun." dedi.]

Hoca Neş'et Efendi'nin konağı İstanbul'da olduğuna göre (İsen, 1998: 192) şairin bir müddet İstanbul'da bulunduğunu söyleyebiliriz.

Kaynaklarda Sıddîk'ın tahsili ve mesleği hakkında bir bilgi tespit edemedik. Ancak Farsça ders verecek kadar bilgili olmasından hareketle iyi bir tahsil görmüş olduğunu tahmin edebiliriz. Bu bilgi ile beraber onun bir Mevlevi olduğu da kayıtlıdır (Türer, 1996: 540). Bunlardan başka Hoca Neş'et ile olan münasebetlerinden hareketle şiir sahasında onun talebesi olduğunu söyleyebiliriz.

Sıddîk'ın vefat tarihi 1244/1828'dir. Vefatı için Leyla Hanım'ın yazdığı tarih manzumesi şöyledir:

Cenâb-ı şeyh-i himmet hazret-i el-Hâc 'Alî Baba

Cihândan göçdi gülzâr-ı na'îmi eyledi me'vâ

Münevver olmuş idi pertev-i envâr-ı zikrullâh

Cebîninde o gavs-i ekremîñ mihr-i münîr-âsâ

Hayâtında idüp dâ'im seyâhat der-vatan ol zât

Derûnı sırr-ı 'ilmullâh ile memlû idi hakkâ

Tarîk-i Nakş-bendîde idüp tekmlî devrin bu

Velî 'aşk-ı îlâhî ile kıldı 'ömrünü ifnâ

Olup cism-i latîfi hubb-i Mevlânâ ile me'lûf

Anñçün Hazret-i Sıddîk'a hem-dem eyledi Mevlâ

Cenâb-ı Şeyh Cünûnîniñ civârında olup medfûn

Bir oldı şimdî Mevlâ ile el-hak rûh-ı Mevlânâ

Gelüp gülbang-ı tevhîd ile murg-ı rûhı pervâza

Gülistân-ı cinânda ola yâ Rab bülbül-i gûyâ

Çıkup bi'l-cümle istikbâline kerrûbiyân-ı 'arş

Olunca rûh-ı pâki vâsıl-ı ser-menzil-i a'lâ

Didi ümmîd-i ihsân ile Leylâ fevtine târîh

Behişte vâsıl oldı göçdi 'âlemden 'Alî Baba (1244/1828) (Arslan, 2003: 215-216)

[= Himmeti şeyh gibi olan Hacı Ali Baba hazretleri bu dünyadan göçtü, naim cennetinin gül bahçesine yerleşti. O şerefli velinin alnında zikrullah nurlarının ışıkları bir güneş gibi parlamaktaydı. O zat hayattayken 'vatanda seyahat' etmişti ve gönülü hakikaten ilahi ilmin sırları ile doluydu. Nakşibendilik yolunda sülûkunu tamamlamıştı, sonra ilahi aşk ile ömrünü tüketti. Latif bedeni Mevlânâ sevgisine alışmıştı, bu yüzden Allah onu Hazreti Ebubekir Sıddîk'a arkadaş eyledi. Şeyh Cünûnî hazretlerinin yakınında defnedildi, şimdi onun ruhu Mevlâ ile bir oldu. Ya Rabbi! Onun ruh kuşu tevhid nidalarıyla kanat çırpıp cennet bahçelerinde öten bir bülbül olsun. Tertemiz ruhu son ve en yüce durağa ulaşınca arştaki melekler hep birden onun karşılansın. Leyla, ihsan ümidiyle onun vefatına şu tarihi söyledi: Ali Baba dünyadan göçtü, cennete kavuştu.]

Leyla Hanım'ın mısralarında Sıddîk'a dair çıkarabileceğimiz küçük bilgiler şunlardır:

Adres
İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi ABD Cevizli Kampüsü, Kartal-İstanbul/TÜRKİYE
e-posta: editor@rumelide.com
Telefon: +905057958124

Address
İstanbul Medeniyet University, Faculty of Education Sciences, Turkish and Social Sciences Education, Turkish Language Teaching Education, Cevizli Campus, Kartal-İstanbul /TURKEY
e-mail: editor@rumelide.com
Phone: +905057958124

1. Sıddîk'ın adı Ali'dir.
2. Gavs olarak nitelendirilmesine ve ayrıca baba denmesine bakılırsa tasavvuf yolunda çok mesafe katetmiş, belki şeyhlik de yapmıştır. Nakşibendiliğe mensuptur.
3. Mevlânâ sevgisi ile dolu bir zattır.
4. Vefat tarihi 1244/1828 yılıdır.
5. Kabri, Bursa Mevlevihanesi'nin kurucusu Şeyh Cünûnî Efendi'nin (Kara, 1993: 150) kabri yakınında bir yerdedir.

Sıddîk'ın kabri bugün muhtemelen kayıptır. Zira Mustafa Kara'nın verdiği bilgiye göre "çok geniş bir alan üzerinde kurulan ve zaman içinde vakıflarla hizmet alanlarını genişleten mevlevîhânenin bütün binaları tarihe karışmıştır. Bugün su deposu olarak kullanılan bu sahanın bir köşesinde Cünûnî Dede'nin kabri bulunmaktadır" (1993: 150). Şeyh Cünûnî Efendi'den başka zatların kabri orada hâlen mevcut mudur, bilmiyoruz.

Sıddîk'ın şairliği

19. yy. şairleri arasında yer alan Sıddîk'ın şairliği hakkında kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır. Biz burada onun şiirleri içinde dikkatimiz çeken hususları sıralamaya çalışacağız.

Sıddîk'ın şiirleri arasında bütünüyle cinasa dayalı iki şiir bulunmaktadır. Bunlar hemen her mısraında bir mükerrer cinasa yer verdiği gazellerdir (G.4, G.5). Mükerrer cinas, cinaslı kelimelerden birinin ötekini son hecesiyle cinasın dört unsuru açısından benzerlik arz etmesidir (Öztoprak, 2000:158). Böylece aynı ses yahut hecenin tekrar ettiği görülür:

Tutup teb-lerze-veş akrânîni yıkma

Gazab zabti degil mi zûr-ı bâzû hep (G.5/5; Sandal, 2017: 47)

[=Akranlarını sıtma gibi tutup yıkma. Gazabı zaptetmek kuvvetli bir pazu gerektirmez mi?]

Takarrüb Rabb-i Mennâna bu Sıddîk al

Giy 'ab'ab 'abd olanı giydiği o hep (G.5/9; Sandal, 2017: 47)

[= Ey Sıddîk! Mennân olan Rabb'e yaklaşmak budur. Al sen de kilim giy. Kul olanın giydiği hep odur.]

Ancak bir söz ve ses hüneri olan bu cinaslar, gazelin tamamı düşünüldüğünde şiiriyeti bozan birer unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Okumak ve anlam vermekte zorlanılan söz konusu gazellerin (Bkz. 1. ek) üzerinde tekrar durulması icap etmektedir.

Sıddîk'ın şiirleri içinde sıradışı bir mısra kompozisyonuna rastlıyoruz. Vezin bakımından mısranın sonuna gelinmiş olmasına rağmen kelime ilk mısrada bitmemiş ve ikinci mısrada devam etmiştir. *Dîvânçe*'de bu duruma dair 5 örnek vardır:

Müfte'ilün müfte 'ilün fâ'ilün

Eyledi iğfâl biñ âl-ile mihr-

den bizi ey dil diyelim sâye hayf (G.34/2; Sandal, 2017: 68)

[= Ey gönül! Yazıklanalım, zira gölge bizi bin hile ile güneşten gafil düşürdü.]

Tarih manzumeleri arasında yer alan öteki örnekler şöyledir:

Müfte'ülün fâ'ilün müfte 'ilün fâ'ilün

Olduğün hâliyâ hücre-nişin tekye-i

Hazret-i Şeyh Ahmed-i 'İzzîde sâdık mürîd (Tar.1/1; Sandal, 2017: 99)

[= Hâlen Şeyh Ahmed-i İzzî Tekkesi'nde hücre sahibi sadık bir mürit olduğu için...]

Müfte'ülün müfte 'ilün fâ'ilün

Hazret-i Şeyh Ahmed-i Gazzî Cenâb-

zâde hafidi didi kim sem'ime

Hâtif-i gayb itdi nidâ kim kütüb-

hâne binâ eyle velî ceddime (Tar.19/1-2; Sandal, 2017: 109-110)

[= Şeyh Gazzîzâde Ahmed Efendi hazretlerinin torunu kulağıma şunu dedi: Gönlümden/ gaipten gelen ses, dedem için bir kütüphane inşa etmemi söyledi.]

Mefâ'ülün mefâ'ülün mefâ'ülün mefâ'ülün

Semiyy-i şîr-i Yezdân ya'nî Nu'mân-zâde ol 'âlî-

tebâr El-hâc 'Alî Hâfız Efendi fâ'iku'l-akrân (Tar.24/1; Sandal, 2017: 113)

[= Allah'ın aslanıyla adaş, Numan oğlu, soylu, akranlarından üstün Hacı Ali Hâfız Efendi...]

Bu örnekler şairin aruz veznini kimi şiirlerinde mısra bazında değil beyit ölçüğünde kullandığını göstermektedir.

Sıddık, *lâ ilâhe illallâh* redifiyle bir tevhit-gazel yazmıştır. Tevhide dair müstakil tek şiir:

Devâ-yı derd-i derûn lâ ilâhe illallâh

Şifâ-yı renc-i zunûn lâ ilâhe illallâh (G.56/1; Sandal, 2017: 84)

[= Lâ ilâhe illallâh gönül derdinin devasıdır. Lâ ilâhe illallâh zanların verdiği sıkıntının şifasıdır.]

matlayla başlayan bir gazeldir. Buna ilave olarak gazeller arasında bir de münacat şiiri yer alır. Şair 8 beyitlik bu münacatın 5 beytinde Hazreti Peygamber'i doğrudan yahut dolaylı olarak anar ve Allah'tan onun hürmetine bağışlanmayı diler:

Habibiñ 'aşkına yâ ze'l-'atâyâ lutf u ihsân it

Dil-i pür-şûrumu gark-âb-ı âb-ı lutf u ihsân it (G.6/1; Sandal, 2017: 48)

[= Ey nimetler sahibi! Habib'in aşkına bana lütuf ve ihsan et. Karmakarışık kalbimi lütuf ve ihsan denizine batır.]

Gazelin 7. beytinde şiirin Hazreti Peygamber'in doğduğu ay olan rebiulevvelde yazıldığı anlaşılmaktadır:

Be-hakk-ı şehri-i mevlûd-ı şeh-i peygamberân yâ Rab

Kesip bîh-i gamı bâğ-ı dilimden feyziñe kân it (G.6/7; Sandal, 2017: 48)

[= Ey Rabbim! Peygamberler sultanının doğduğu ayın hakkı için gönül bağımın gamın kökünü kes de onu feyzinin yatağı kıl.]

Şairin Hazreti Peygamber sevgisi yâ Resulallâh redifli 2 naat-gazelinde apaçık görülmektedir. Şaire göre hakiki ve sadık âşık olan kişi Hazreti Peygamber'in tertemiz kabrinin bahçesini dünyaya değil, en yüce cennet katına bile değişmez:

Harîm-i ravza-i pâkiñ değişmez 'âşık-ı sâdık

Degil dünyâyâ firdevs-i berîne yâ Resûlallâh (G.57/7; Sandal, 2017: 85)

Şair Hazreti Peygamber'den ayrı olmakla dudakları kurumuş ve susamış bir hâldedir:

O deñli teşne-leb âb-ı hayât-ı vashîña Sıddîk

Hilâfım yok degil mâlik özüne yâ Resûlallâh (G.57/13; Sandal, 2017: 852)

[= Ey Allah'ın resulü! Sıddîk vuslatının abihayatına o kadar susamıştır ki yalanım yok, kendine sahip olamamaktadır.]

Sıddîk'ın bu gazeli Leylâ Hanım tarafından tahmis edilmiştir (Arslan, 2003: 126). İlk naatindeki hislerle aynı hâletiruhiye içinde yazdığı diğer naatte Hazreti Peygambere kavuşmayı, onun ayağını öpmeyi dileyip onun dergâhında bulunmayı arzu etmektedir:

Kabûl it kulluğa dergâh-ı Sidre-iştibâhında

Bu Sıddîkiñ da olsun bir çerâğîñ yâ Resûlallâh (G.58/8; Sandal, 2017: 86)

[=Ey Allah'ın resulü! Sidre misali dergâhında kulluğa kabul et. Bu Sıddîk'ın da senin bir kandilin/çırağın olsun.]

Peygamber sevgisini şiirlerinde yer yer dile getiren (G.35/7, G.61/7) şairin -Leylâ Hanım tarafından vefatı için yazılan tarih manzumesinde belirttiği- Mevlânâ sevgisini ve ona bağlılığını ise şu beyit açıkça göstermektedir.

Sırr-ı Mevlânâdan irdi sırr-ı Mevlâ sırrıma

Ba 'd ez-în estağfirullâh iltifâta gayrıma (G.69/1; Sandal, 2017: 93)

[= Mevla'nın sırrı Mevlânâ'nın sırrından benim sırrıma ulaştı. Artık bundan sonra başkalarına yönelişimden dolayı Allah'tan af diliyorum.]

Sıddîk'ın *Divânçe'si*

Sıddîk Ali Baba'nın eseri *Divân* adıyla İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi T2863 numarasıyla kayıtlıdır. Ancak eser *Divânçe* olarak zikredilmelidir. Ayrıca hem kütüphane kaydında hem *Tuhfe-i Nâ'îlî*'de (Tuman, 2001: 557)ve hem de ona dayanarak *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*'nde Sıddîk mahlaslı Meşrebzâde Mehmed Efendi'ye nisbet edilmesi (Arslan, 2014) yanlıştır.

Toplam 30 varaktan oluşan yazma nüshanın bazı sayfaları nesih, bazı sayfaları ise talik hatla yazılmıştır. Kimi yapraklarda rutubet lekeleri bulunmaktadır. Hemen hemen bütün sayfalarında metnin

okunmasını güçleştirecek derecede kurt yeniği vardır. Yıpranan yahut tamir gören sayfalarda baş kısımları okunamayan mısralar mevcuttur. Yazmanın istinsah tarihi ve müstensihî belli değildir. Ancak yazmadaki tarih manzumelerinin başlığı olan *Târîhât-ı Baba Sıddîk sellemehu's-selâm* (Sandal, 2017: 99) ifadesinde geçen ve "(Allah) ona selamet versin" manasına gelen *sellemehu's-selâm* dua cümlesi, yazmanın şair hayatta iken yazıldığını göstermektedir. Buna ilave olarak tarih şiirleri içinde en geç tarihli hadiseyi anlatan manzume 1230/1815 yılında Nizâmeddin Efendizâde'nin Ahmed Nizâmeddin adlı bir oğlunun dünyaya gelmesi (Sandal, 2017: 117) üzerine yazılmıştır. Buradan hareketle *Dîvânçe*'nin yazılışının 1815-1828 yılları arasında olması gerektiğini söyleyebiliriz.

Sıddîk'in şiirleri üzerine hazırladığımız yüksek lisans tezine göre *Dîvânçe*'de 81 gazel, 22 kıta, 2 beyit ve 2 mısra yer almaktadır (Sandal, 2017: 27). Gazellerin 5'i, 22 kıtanın tamamı ve 2 mısra tarih şiirlerini oluşturmaktadır. Sıddîk'in şiirleri hazırlanan tezde *Gazeller*, *Tarih Manzumeleri* ve *Müfredler* başlıkları altında toplanmıştır.

Gazeller

Sıddîk'in elimizde 81 gazeli bulunmaktadır. Bu gazellerden 5'i tarih şiirleri içinde yer almaktadır. Geri kalan 76 gazel, *Dîvânçe* içinde *Gazeller* başlığı altında toplanmıştır. Elifbâ harflerinden 17'si ile yazılmış olan bu gazellerin harflere göre dağılımı şöyledir: elif 2, bâ 3, tâ 2, cîm 1, hâ 1, dâl 2, râ 15, zâ 6, sîn 1, fâ 1, kâf 2, lâm 6, mîm 6, nûn 6, vâv 1, hâ, 14, yâ 7. Şairin en çok râ, hâ, hâ, zâ, mîm ve nûn harflerinden kafiye seçerek gazel yazdığı görülmektedir.

Gazeller içinde:

Dilâ olahım tutup ramazânı mazhar-ı lutf-ı Rabb-i Kerîm

Ki sârim-i savm ider ser-i mâr-ı nefis-i le'îmi yirde dü-nîm (G.46/1; Sandal, 2017: 77)

matla beytiyle başlayan 7 beyitlik şiir, vezin bakımından ötekilerden ayrı bir yerde durmaktadır. Uzun mısralarla karşılaşmamıza sebep olan bu kalıp, vâfir bahrinden *müfâ'aletün müfâ'aletün müfâ'aletün müfâ'aletün* kalıbıdır. Sıddîk'in şiirleri içinde bu kalıpla yazılmış başka bir şiir yoktur.

Sıddîk'in kimi gazelleri müzeyyeldir. Zeyil beyitlerinden anlaşıldığı üzere bunlar Hoca Neş'et (G.17), Behcet Efendi (G.29), Tayyâr Paşa (G. 40, G.72), İzzet (G.43) ve Râgıp Paşa (G.64, G.66)'ya yazılmış gazellerdir.

Şairin gazelleri içinde nazire olduğu bizzat şiirlerin içinde belirtilen üç şiir mevcuttur. Behcet Efendi'ye nazirelerinden biri *nazire* (G.2/10), diğeri ise *cevap* (G.3/16) olarak ifade edilmiştir. Ayrıca Hoca Neş'et'e yazılan nazire ise *tanzîr* (G.18/9) kelimesiyle belirtilmiştir.

Tarih manzumeleri

Sıddîk'in 29 adet tarih manzumesi bulunmaktadır. Bunlardan 22'si kıta, 5'i gazel nazım şekliyle yazılmıştır. 2 tanesi ise tarih mısraı şeklindedir.

Tarih manzumelerinde en çok işlenen konu doğumdur. Haklarında yazılan şiir sayılarıyla birlikte doğumundan bahsolunanlar İbni Hasan Ağa'nın oğlu Muhammed Said (1), İzzet Efendi'nin oğlu Âsaf Süleyman (2), Hoca Neş'et'in oğlu Muhammed Neş'e (6), Behcet Efendi'nin kızı Emine (1), Gazzîzâde

Abdüllatîf'in oğlu (1), Ocakzade Nizameddin Efendi'nin oğlu Necib Efendi'den torunu Mahmud Rif'at (1), Râşid Efendi'nin torunu Râşid (1), Behcet Efendi'nin oğlu Yahyâ Rızâ (2) adlı kişilerdir.

Tarih manzumelerinde evlilik konusu ile ilgili iki kıta yer almaktadır. Bunlar Râşid Molla'nın kızı Hasibe (1), Nizameddin Efendizade ile Ümmi Hanım'ın oğulları Nizameddin Ahmed (1) hakkındadır.

Dîvânçe'de yer alan ve bir ölüm hadisesi üzerine yazılmış tek tarih manzumesi Edhem Dede'nin vefatı (1219/1804-05) ile ilgilidir. Bir ev yahut misafirhane inşası/ tamiri ile ilgili ise 3 manzume yer almaktadır.

Sıddîk'ın bunlar dışında kalan öteki tarih manzumeleri toplumu da ilgilendiren hadiselerle ilgilidir. Bunlardan biri 1223/1808-09 senesinde Bursa'da çıkan bir yangın hakkındadır. 2 manzume ise kütüphane inşası üzerinedir. Kütüphanelerden ilki Bursa'nın ileri gelenlerinden Muhammed Bey tarafından 1224/ 1809-10 yılında ve ikincisi Gazzîzâde Abdüllatîf Efendi tarafından 1225/1810-11 tarihinde yaptırılmıştır. Tarih şiirleri arasında Süleyman Dede'nin şeyh oluşu (1224/1809-10), Mehmed Paşa'nın kaptanıderya oluşu (1225/1810-11), Ali Paşa'nın vezir oluşu (1229/1814) üzerine birer manzume yer alır.

Bursa Ulu Cami'ye II. Mahmud'un bir hat levhasının (Bkz. 2. Ek) Aziz Ahmed Paşa refakatinde asılması (1227/1812) üzerine yazılan tarih manzumesi (Sandal, 2017: 114-115) ise ayrıca dikkate değerdir.

Müfredler

Sıddîk'in şiirleri içinde 2 adet müfred bulunmaktadır. İkisi de musarra olan bu beyitler şunlardır:

Kitâb-ı dilden oku subh u şâm mahvı var

Müderresinden oku lik itme nahvı 'âr (Sandal, 2017: 118)

[= Mahvolmayı/ yok olmayı sabah akşam gönül kitabından oku. Ancak çekinme, nahiv ilmini ise müderreslerden oku.]

Kefen-pûş olmamış bir mû mu var bak

İrişmez bahrına bir cû mu var bak (Sandal, 2017: 118)

[= Bak, kefenle örtülmemiş bir saç mı vardır? Bak, denizine ulaşmayan bir ırmak mı vardır?]

Sonuç

Çalışmamız neticesinde Sıddîk ve eserine dair ulaştığımız bilgiler ve sonuçlar şunlardır:

1. Doğum tarihi ve yeri bilinmeyen Sıddîk, Bursa'da yaşamış ve orada 1828 yılında vefat etmiştir. Mezarı bugün tamamen tarihe karışmış olan Bursa Mevlevihanesi'nde Şeyh Cünûnî Efendi'nin kabri yakınlarındadır. Mevlevihane binaları gibi Sıddîk'ın kabrinin de tarihe karışmış olması muhtemeldir.

2. Hem Nakşi hem Mevlevidir. Mevleviliğe mensubiyeti şiirlerinde görülmektedir. Şairin Peygamber sevgisi naat-gazellerinde açıkça ifade edilmiştir.

3. Sıddık'ın bilinen tek eseri Dîvânçe'sidir. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi T2863 numarada kayıtlı eser, kaynaklarda Sıddık mahlasını kullanan Meşrebzâde Mehmed Efendi'ye nispet edilmiştir, ancak Sıddık Ali Baba'ya aittir.

4. Sıddık'ın *Dîvânçe'sinde* 76 gazel, 29 tarih şiiri (5 gazel, 22 kıta, 2 mısra) ve 2 müfred bulunmaktadır.

5. Şairin vezin kullanmada dikkatimizi çeken bir tasarrufu vardır. Vezin bakımından mısranın sonuna gelinmiş olmasına rağmen kelime ilk mısradaki bitmemiş ve ikinci mısradaki devam etmiştir. Bu durum 5 yerde karşımıza çıkmaktadır. Buradan hareketle şairin kimi yerlerde vezni mısra düzeyinde değil, beyit ölçüğünde uyguladığını söyleyebiliriz.

6. Sıddık'ın tarih manzumeleri içinde özellikle ikisinin öne çıktığı kanaatindeyiz. Bunlardan ilki 1223/1808-09 tarihinde Bursa'da çıkan bir yangın hakkındadır. Öteki ise 1227/1812'de Bursa Ulu Cami'ye II. Mahmud'un bir hat levhasının asılması üzerine yazılmıştır.

Kaynakça

Arslan, M. (2003). *Leylâ Hanım Divanı*. İstanbul.

Arslan, M. (2014). SİDDİK, Meşreb-zâde Mehmed Sıddık Efendi. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/siddik-mesrebzade-mehmed-siddik> (Erişim tarihi: 02.12.2020).

Atlansoy, K. (1998). *Bursa Şairleri Bursa Vefeyatnamelerindeki Şairlerin Biyografileri*. Bursa: Asa.

Çiftçi, Ö. (2017). *Fatîm Tezkiresi (Hâtimetü'l-Eşâr)*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55976,fatin-tezkiresi-pdf.pdf?o> (Erişim tarihi: 01.12.2020).

İsen, M. (1998). Hoca Neş'et. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (18) 191-192. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hoca-neset> (Erişim tarihi: 01.12.2020.)

Kara, M. (1993). Cünûnî Ahmed Dede. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Anskilopedisi*. (8) 130. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. <https://islamansiklopedisi.org.tr/cununi-ahmed-dede> (Erişim tarihi: 02.12.2020).

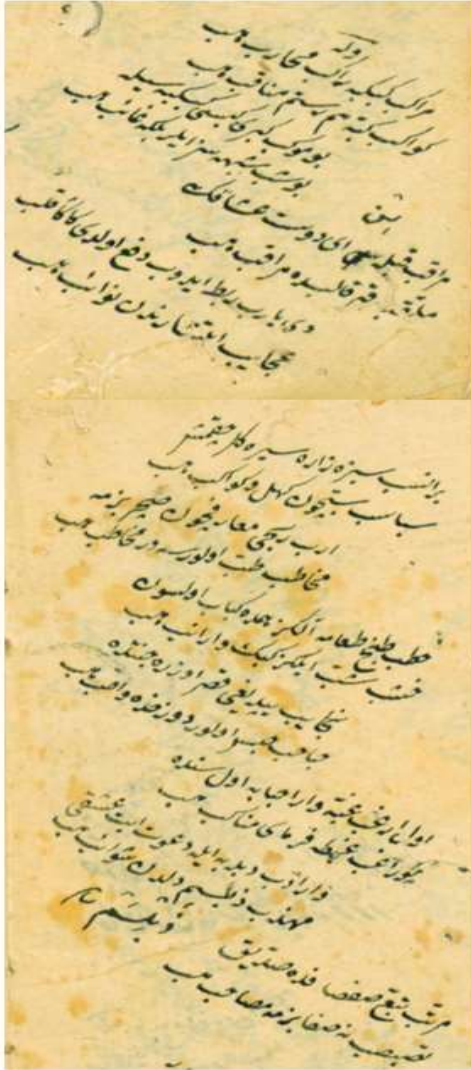
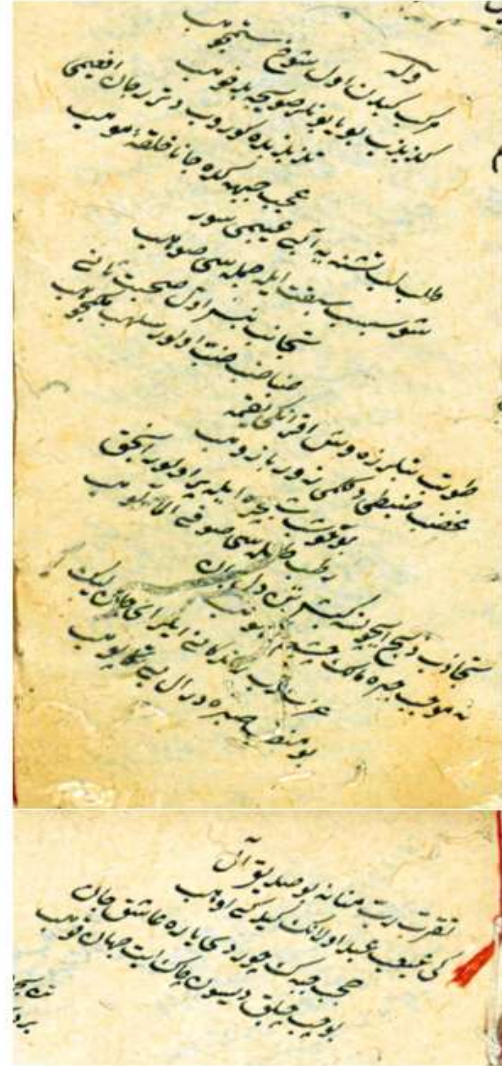
Öztoprak, N. (1999). Halk ve Divan Şiirinde Cinâs Sanatının Karşılaştırılması Üzerine Bir Deneme. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*. (1) 151-170. DOI: 10.24058/Tki.13

Sandal, N. (2017). *Sıddık Ali Baba Divançesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tuman, M. N. (2001). *Tuhfe-i Nâilî, Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri I-II*. (Haz. Cemal Kurnaz, Mustafa Tatcı). Ankara: Bizim Büro.

Türer, O. (1996). Gazzîzâde Abdüllatif Efendi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Anskilopedisi*. (13) 540. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. <https://islamansiklopedisi.org.tr/gazzizade-abdullatif-efendi> (Erişim tarihi: 01.12.2020).

1. Ek: Sıddîk Dîvânçe'si 14b, 15b-16a sayfalarında yer alan mükerrer cinaslı 2 gazel

14^b15^b-16^a

2. Ek: Sıddık'ın Ulu Cami'nin hünkar mahfiline asılmasına dair bir tarih şiiiri yazdığı, II. Mahmud'un sülüs hat levhası. ("İnsanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmedin." 4/Nisâ, 58)

(<https://islamansiklopedisi.org.tr/mahmud-ii--osmanli>)